

The representation of the properties of the social actors in the two poetries of “Aghadar” and “Fokhos” written by Sheevan Foumani in accordance with the socio-semantic model and semio-semantic analysis

Vol. 17, No. 4, Tome 94
pp. 397- 431
Winter 2027

Firooz Fazeli¹ & Amirreza Nikdel Kalashami²

Abstract

The poetries of Sheevan Foumani are various from the conceptual and functional views. These stylistic varieties in poetries represent the frequency of experiences that by means of them the poet incorporates component of meaning to linguistic community of poetries. He carries out the aim by using the symbolic units in a specific style. Since the most of his poetries are symbolic and symbols of poetries are manifested in the forms of attributes, identification, personalization, impersonalization, the current research aims at investigating the semantic components of poetries of Fokhos and Aghadar in accordance with sociolinguistics. Also, it aims at drawing discursive boundaries through the symbolic representation of social actors based on the discursive functions. Therefore, two combined models of *socio-semantic of Van Leeuwan* and *semio-semantic of Paris* have been chosen to achieve these goals. As a main purpose, this research investigates the features of the model of Van Leeuwan on poetries. Consequently, the critical approach of the *semio-semantic analysis of Paris* tries to explain the discursive boundaries of poetries. Primarily by implementing the model of *Van Leeuwan* on verses, the results of research indicated that the representation of social actors in two poetries has been mostly formed by the factor of impersonalization. Moreover, based on the saliency of impersonalization, the semio-semantic analysis of poetries is formed by instrumenting this component in the direction of creating discursive spaces and the result indicated that discursive functions of appeasement, resistance, and insistence are often organized in textual layers that are related to the subcomponents of impersonalization.

Keywords: The poetries of Sheevan Foumani, Social actors, critical approach, socio-semantic model, Van Leeuwan, impersonalization, textual layers

Received: 1 April 2024
Received in revised form: 2 August 2024
Accepted: 11 August 2024

¹ Corresponding Author: Associate professor of Persian language and literature in the University of Guilan, Email: Drfiroozfazeli@guilan.ac.ir

² Ph.D. student of Persian language and literature in Guilan University,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6238-7167>

1. Introduction

The poetries of Sheevan Foumani include various types of experiences that are manifested in the forms of attributes, identification, personalization, and impersonalization. In two famous poetries of Sheevan Foumani called “Fokhos” and “Aghadar”, the poet through describing the natural phenomenon and cultural elements tries to incorporate the factor of meaning to the linguistic community of the poetries. To achieve this goal, the poet carries out this act by symbolizing the social actors and drawing discursive spaces. Consequently, in accordance with the two mentioned factors, the researchers aim to investigate the socio-semantic components of these two poetries based on the discursive boundaries.

Research Question(s)

The research questions of this study can be formulated as follow:

1. In what order, have the different types of the components of the model of Van Leeuwan been used in the poetries of “Fokhos” and “Aghadar”?
2. How are different types of discursive boundaries formed in the poetries of “Fokhos” and “Aghadar”?
3. What is the relationship between the interfering factors in textual layers and discursive boundaries?

2. Literature Review

The symbolic texts are needed to be interpreted in specific boundary. To interpret the symbolic units of poetries, the discursive and critical model must be used inevitably. The theoretical framework of this study follows the two models of socio-semantic of Van Leeuwan (1996), and semio-semantic of Paris that are suggested in the current research, and most of the reviews that are mentioned in this paper have been investigated in accordance with these two models.

3. Methodology

The method of current research is descriptive- analytical. The data were collected through library-based research and consist of selected poems by Sheevan Foumani. The corpus includes two poetic works, which are examined using both qualitative and quantitative approaches.

The primary objective of the study is to investigate discursive spaces through the representation of social actors, based on a descriptive-analytical framework. To achieve this aim, the discursive units of each poem are identified and categorized according to van Leeuwen's socio-semantic model, and are subsequently analyzed both qualitatively and quantitatively in terms of discursive boundary formation.

Following the identification of socio-semantic components in the two poems, discursive boundaries and their corresponding functions are examined. In addition, quantitative results are presented using tables and column charts to illustrate the distribution of the identified components. Finally, the relationship between socio-semantic categories and the interacting factors within textual layers is analyzed and discussed in detail.

4. Results

By general analysis of the poems of the poetries in accordance with the socio-semantic model of Van Leeuwen and the semio-semantic model of Paris, the findings are summarized as follow:

1. The analysis of the poems in relation to van Leeuwen's model indicates that the poet employs different patterns of impersonalization, personalization, activation, and passivation in order to structure, guide, and regulate the discourse of the poems.
2. The results further reveal that among these representational strategies, impersonalization is the most frequently used pattern in the corpus.

3. Moreover, by integrating van Leeuwen's socio-semantic approach with the Paris School semiotic framework, the findings demonstrate that discursive functions such as resistance, appeasement, and insistence are predominantly organized within textual layers that are constructed through mechanisms of impersonalization.

دوماهنامه بین‌المللی

۱۷، ش ۲ (پیاپی ۹۴)، زمستان ۱۴۰۵، صص ۳۹۷-۴۳۱

مقاله پژوهشی

https://lrr.modares.ac.ir/article_7212.html

بازنمایی ویژگی‌های کارگزاران اجتماعی در دو منظومه «آقادر» و «فوخوس» از شیون فومنی براساس رویکردهای جامعه‌شناختی - معنایی و نشانه - معناشناختی

فیروز فاضلی^{۱*}، امیررضا نیکدل کلاشمی^۲

۱. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

۲. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۵/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱/۱۲

چکیده

منظومه‌های داستانی شیون فومنی به لحاظ محتوایی و کارکردی متنوع‌اند. این تنوعات سبکی در منظومه‌های شیون، بیانگر کثرت تجاریبی است که شاعر در قالب سبکی خاص، با استفاده از عناصر نمادین، عامل معنا را به جامعه زبانی شعر پیوند می‌زند. با توجه به اینکه عمده منظومه‌های وی، نمادین‌اند و در منظومه‌ها در قالب هویت‌بخشی‌های انتسابی، تشخیص‌بخشی و تشخیص‌زدایی تجلی می‌یابند، پژوهش حاضر درصدد است در دو منظومه فوخوس و آقادر، به بررسی مؤلفه‌های معنایی منظومه‌های شاعر از منظر جامعه‌شناسی زبان پردازد و از طریق تفسیر نمادین کنشگران اجتماعی این منظومه‌ها، چارچوب فضاهای گفتمانی موجود در متن را با توجه به کارکردهای گفتمانی ترسیم نماید. برای نیل به این هدف، دو مدل تلفیقی جامعه‌شناختی - معنایی ون لیون و رویکرد تحلیل نشانه - معناشناختی مکتب پاریس، انتخاب شدند. به‌عنوان هدف اصلی پژوهش، مدل ون لیون به بررسی عوامل معنایی - جامعه‌شناختی دخیل در تولید متن منظومه‌ها می‌پردازد و مدل نشانه - معناشناختی پاریس به بررسی قلمروهای گفتمانی در این دو منظومه توجه می‌نماید. دستیابی به این دو هدف ابتدا با کاربست فرایندهای شاخص مدل ون لیون در متن منظومه‌ها محقق شد و این نتیجه به‌دست آمد که بازنمایی کنشگران اجتماعی در متن هر دو منظومه، بیشتر براساس عامل تشخیص‌زدایی شکل گرفته است. درضمن با توجه به برجستگی عامل تشخیص‌زدایی در متن دو منظومه، و درخدمت قرار گرفتن مقولات آن به عنوان ابزاری در جهت فضا سازی گفتمانی، تحلیل نشانه - معناشناختی دو منظومه براساس آن شکل گرفت. نتیجه مبین آن بود که انواع کارکردهای گفتمانی مماشات، مقاومت و ممارست در دو منظومه فوخوس و آقادر بیشتر در لایه‌های متنی‌ای سازمان‌دهی شده‌اند که

بر اساس مؤلفه‌های تشخیص‌زدایی شکل گرفته است.

واژه‌های کلیدی: منظومه‌های شیون فومنی، کنش‌گران اجتماعی، رویکرد انتقادی، مؤلفه‌های جامعه‌شناختی - معنایی و نلیون، تشخیص‌زدایی، لایه‌های متنی.

۱. مقدمه

احمد فخری‌نژاد معروف به شیون فومنی، یکی از شاعران گیلان‌زمین است که منظومه‌های گفت‌وگومحور او در محورهای مختلف اجتماعی، فرهنگی، قومی و سیاسی زبانزد است. او همواره از پدیده‌ها، ابزارها و عناصر موجود در طبیعت در راستای تحرک و پویایی منظومه‌های خود بهره می‌گرفت. بهره‌گیری از توصیفات جزئی پدیده‌های طبیعی و عناصر و باورهای فرهنگی، سنتی و آداب‌ورسوم یک قوم در منظومه‌های وی همگی ابزاری در جهت پی‌ریزی اسلوب فضا‌های ذهنی شاعر هستند و در مجموع، به تثبیت بار ایدئولوژیکی که به شکل آگاهانه و یا نیمه‌آگاهانه از سوی شاعر به متن منظومه‌ها القا می‌شود، می‌انجامند. در منظومه‌های شیون، همواره از طبقات و اصناف مختلف اجتماعی، هویت‌بخشی به ارکان متن، نام‌دهی، لقب‌دهی در جای‌جای متن صحبت شده است؛ تا جایی که شاعر، با استفاده از این مؤلفه‌ها، منظومه‌ها را به سمت‌وسویی هدایت می‌کند که با کنترل لحظه‌به‌لحظه گفتمان ایدئولوژیک در متن منظومه‌ها به شکل هدفمند، درصدد ترغیب‌سازی مخاطب به سمت‌وسوی گرایش‌های ذهنی خود است. او در این وادی، از تمامی عناصر، مصادیق و ابزارهای تشخیص‌زدایی در شعر بهره می‌گیرد تا محتوا را در خدمت ساخت ایدئولوژیکی متن، مرتفع سازد؛ به طوری‌که خواننده متن به شکل چرخه‌ای به بازخوانی متن روی می‌آورد و جذابیت متن برای مخاطب بدین گونه است که با خواندن متن منظومه‌ها در هر وهله، به شمایی از درک واصله می‌رسد و نیل به درک عمق ماده شعری با حلاوت نمادین‌سازی آمیخته است. از این جهت، با تحلیل معنایی - جامعه‌شناختی متن منظومه‌ها و تفسیر ایدئولوژی حاکم بر متن می‌توان تا حدودی جریان‌سازی‌های سیال شعر را نقد کرد.

بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، این است که با رویکرد توصیفی - تحلیلی به بررسی بازنمایی کنشگران اجتماعی در برخی از منظومه‌های گفت‌وگومحور شیون فومنی با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده از دو منظومه معروف این شاعر بپردازد. برای نیل به این هدف، درابتدا، جملات گفتمان‌مدار منظومه‌های مذکور، انتخاب می‌شوند و براساس مدل ون لیون به منظور یافتن مؤلفه‌های

جامعه‌شناختی - معنایی واکاوی و تحلیل می‌شوند و انواع فرایندهای جامعه‌شناختی - معنایی مدل ون لیون و عوامل دخیل در تولید این فرایندهای چندگانه با توجه به بازنمایی کنشگران متن منظومه‌ها ارزش‌گذاری می‌شوند. در رهگذر فعل و انفعالات گفتمانی، نیاز به آن است که قلمروی گفتمانی هر عنصر نمادین، مشخص شود. از این جهت، بعد از ارزش‌گذاری نمادین مجموعه‌های گفتمانی، می‌توان با توجه به کارکردهای گفتمانی انتقادی رویکرد تحلیل نشانه - معناشناختی مکتب پاریس، مرزهای گفتمانی را که کنشگران اجتماعی در محدوده آن محصورند و یا در این چارچوب حرکت می‌کنند، تعیین کرد. بنابراین استمرار گفتمانی حیات کنشگران در قالب کارکردهای گفتمانی انتقادی مقاومت، ممارست و مماشات، تبیین می‌شود تا برون‌داد حاکم بر فضای گفتمانی این دو منظومه ترسیم شود.

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه تا به‌اکنون، پژوهشی با محوریت کاربست رویکردهای نوین تحلیل گفتمانی و رویکردهای انتقادی بر روی منظومه‌های شیون فومنی صورت نگرفته است، بنابراین، پیشینه نظری پژوهش در دست بررسی، به دو بخش رویکرد جامعه‌شناختی - معنایی ون لیون و پژوهش‌های مرتبط با شیون فومنی تقسیم می‌شود:

۲-۱. پیشینه پژوهش‌های مرتبط با مدل‌های جامعه‌شناختی - معنایی و رویکرد نشانه -

معناشناختی

سعیدنیا و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهش خود، رمان‌های سووشون و سنگ‌صبور را از منظر الگوی جامعه‌شناختی ون لیون، مورد بررسی قرار دادند. یکی از نتایج مهم این پژوهش این بود که در رمان سنگ‌صبور میزان منفعل‌گرایی از بازنمایی کنشگران زن، به نسبت بیشتر از این میزان از منفعل‌گرایی در رمان سووشون بود.

شعیری (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «مقاومت، ممارست و مماشات گفتمانی: قلمروهای گفتمان و کارکردهای نشانه - معناشناختی آن» برای گفتمان سه ویژگی قائل است. او در این مقاله، نشان می‌دهد که چگونه گفتمان‌ها می‌توانند به ایجاد وجوه مقاومتی، ممارستی و مماشاتی برای استمرار حیات کنشگران و ترمیم حضور آن‌ها بپردازند.

عسگری و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «تحلیل انتقادی گفتمان دو اثر طنزآمیز "دیوان خروس‌لاری" از ابوالقاسم حالت و "مجموعه آثار محمدعلی افراشته" براساس الگوی ون‌لیون» (۱۹۹۶م.) انجام دادند. هدف این پژوهش، بررسی تأثیر قدرت‌های حاکم و فرایندهای ایدئولوژیکی دوران پهلوی دوم بر میزان صراحت و پوشیدگی کلام در این دو اثر طنزآمیز بود. با اعمال الگوی ون‌لیون بر روی این دو اثر، نتایج پژوهش بیانگر این بود که محمدعلی افراشته و ابوالقاسم حالت، بیشتر از عوامل پوشیده‌گویی الگوی ون‌لیون در اشعار خود بهره می‌گیرند و دو عامل طبقه‌بندی و تشخیص‌زدایی در کلام آنان بیشترین بسامد را دارد (همان، صص. ۵۷-۸۷).

۲-۲. پیشینه پژوهش‌های مرتبط با منظومه‌های شیون فومنی

نیکیوی (۱۳۸۲)، در مقاله‌ای با عنوان «پیوند بینش‌های سه‌گانه استعاری، اسطوره‌ای و رمانتیک در شعر شیون فومنی» برمبنای اشعار فارسی او با ذکر شواهد اشعار فارسی او معتقد است که بسیاری از فرایندهای استعاری، اسطوره‌ای و رمانتیک اشعار او در ذهن و زبان ناخودآگاه شاعر براساس زیبایی‌شناختی از اشعار حافظ، صائب، بیدل و ... و سنت‌های فولکلوریک و گفتمان شعری عصر شکل گرفته‌اند.

حق‌پرست (۱۳۸۸)، در پایان‌نامه‌ای با عنوان «تحلیل اجتماعی اشعار شیون فومنی» ابتدا علت گمنامی شیون فومنی را گمنامی گویش گیلکی می‌داند و معتقد است که شیون توانسته اوضاع سیاسی و اجتماعی جامعه خود را با دفاع از زحمتکشان و روستاییان ستم‌دیده در اشعار خود منعکس سازد. در راستای شکل‌دهی به پژوهش در دست انجام، سؤالات پژوهش بدین شکل مطرح می‌شوند:

۱. در هریک از دو منظومه فوخوس و آقادر، به چه ترتیب از انواع مؤلفه‌های شاخص مدل ون‌لیون، استفاده شده است؟

۲. در هریک از دو منظومه فوخوس و آقادر، انواع قلمروهای گفتمانی به چه روندی شکل می‌گیرند؟

۳. ارتباط میان عوامل دخیل در لایه‌های متنی و قلمروهای گفتمانی در دو منظومه نامبرده چیست؟ براساس سؤالات پژوهش حاضر، فرضیه‌های محققان به شرح زیر است:

۱. در دو منظومه فوخوس و آقادر بیشترین میزان فراوانی مرتبط با لایه‌های متنی، مربوط به

فرایند تشخیص‌زدایی و کمترین میزان فراوانی مربوط به فرایند حذف است.
 ۲. در هریک از دو منظومه فوخوس و آقادار، کارکردهای گفتمانی مقاومت، مماشات و ممارست در فضاهاى گفتمانی متفاوتی وقوع می‌یابند.
 ۳. با توجه به اینکه عامل تشخیص‌زدایی در متن دو منظومه بیشتر استفاده شده، در نتیجه زیرمقوله‌های این مؤلفه حضور بیشتری در بافت‌ها و فضاهاى گفتمانی داشته و به تبع آن، هم‌پوشی لایه‌های متنی حاوی فرایندهای تشخیص‌زدایی و قلمروهای گفتمانی را می‌توان ملاحظه کرد.

۳. چارچوب نظری پژوهش

باتوجه به اینکه در این پژوهش، از مدل‌های انتقادی ون لیون و نشانه‌شناختی - معنایی پاریس جهت توصیف، تفسیر و تبیین متن دو منظومه شیون فومنی استفاده می‌شود، بنابراین مبانی نظری این پژوهش، به توضیح سازوکار این مدل‌ها جهت ارزیابی می‌پردازد.

۳ - ۱. الگوی جامعه‌شناختی - معنایی ون لیون

باتوجه به تقسیم‌بندی ون لیون در کتاب *گفتمان و عمل*، مؤلفه‌های کلی الگوی وی، به دو بخش حذف و اظهار تقسیم می‌شوند.

۳ - ۲. فرایند حذف^۲

به اعتقاد ون لیون، بعضی از حذف‌ها، هیچ ردی در بازنمون، برجای نمی‌گذارند؛ به طوری که هم کنشگران اجتماعی و هم عملشان را نادیده می‌انگارند به این فرایند «کتمان آ» گفته می‌شود. امکان دارد گاهی به کنشگران اجتماعی در عمل انجام‌شده، اشاره‌ای نشده باشد، اما با قطعیت منطقی می‌توان از متن استنباط کرد که این کنشگران چه کسانی هستند. در این صورت با فرایند «پس‌زمینه‌سازی^۳» مواجهیم (ون لیون، ۲۰۰۸، صص. ۲۸-۳۰).

۳ - ۳. فرایند اظهار^۴

منظور از اظهار، حضور کنشگران در گفتمان است که به شیوه‌های مختلف نمایانده می‌شود و در اغلب

موارد از کنشگران مستقیماً و به صراحت در گفتمان یاد می‌شود. ون لیون اظهار را دارای سه زیربخش اصلی می‌داند: الف) فعال‌سازی^۱ در برابر منفعل‌سازی^۲ (ب) مشارکت^۳، موقعیت‌سازی^۴ و منتفع‌سازی^۵ (ج) تشخیص‌بخشی^۶/تشخص‌زدایی^۷ (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۲، ص. ۵).

۳- ۱. فعال‌سازی در برابر منفعل‌سازی: منظور از فعال‌سازی، بیان کنش‌گران اجتماعی در قالب معلوم است و مراد از منفعل‌سازی معطوف‌شدن نتیجه عمل به سوی کنش‌گران است (خیرآبادی، ۱۳۹۵، ص. ۳۹).

۳- ۲. تعیین نوع اشاره^۸: زیرمقوله‌های تشخیص‌بخشی عبارت‌اند از: مشخص‌سازی^۹ و نامشخص‌سازی^{۱۰}؛ زیرمقوله‌های تشخیص‌زدایی عبارت‌اند از انتزاعی کردن و عینی‌سازی (فلاحی و حمزوی، ۱۳۹۹، صص. ۲۵۳-۲۵۶).

هرگاه کارگزاران به صورت افراد و یا گروه‌های نامشخص بازنمایی شوند، از شیوه نامشخص‌سازی استفاده شده است. در نامشخص‌سازی، اغلب از ادات و ضمایر و صفات مبهم به تنهایی یا همراه با اسامی استفاده می‌شود. اما در مشخص‌سازی، کارگزاران اجتماعی به نحوی مشخص و شناخته‌شده، بازنمایی می‌شوند. مشخص‌سازی زیربخش‌های متعددی دارد که عبارت‌اند از: پیوسته‌نمایی، تمایزگذاری، نام‌دهی، طبقه‌بندی، مشخص‌سازی چندعاملی.

تشخص‌زدایی: در الگوی جامعه‌شناختی - معنایی ون لیون (۱۹۹۶) گفته شد که «انتزاعی کردن^{۱۱}» و «عینی‌سازی^{۱۲}» به‌عنوان دو زیرمقوله تشخیص‌زدایی هستند. علاوه بر این، عینی‌سازی خود به چهار زیربخش تقسیم می‌شود که عبارت‌اند از: مکان‌مداری، ابزارمداری، گفته‌مداری و اندام‌مداری.

۴- ۳. رویکرد تحلیل نشانه - معناشناختی

به گفته شعیری (۱۳۹۴)، قلمروهای گفتمانی از ویژگی‌های گوناگونی برای ایجاد مقاومت^{۱۳} و ممارست^{۱۴} استفاده می‌کنند:

۱. مقاومت از طریق رابطه گسترده‌ای و فشارهای
۲. مقاومت از طریق اسطوره‌بخشی
۳. مقاومت از طریق رجوع به وجوه پدیدارشناختی
۴. مقاومت از طریق استمرار بی‌پایان کنش‌ها در درون هستی

شکل‌گیری مجدد سوژه از طریق ممارست: هر حضوری اگر دارای وجه پدیدارشناختی و هستی‌شناختی باشد دارای میزانی از انرژی است که قدرت مقاومت او را در برابر فروافتادن افزایش می‌دهد، اما سوژه‌ها می‌توانند با ممارست، مقاومت خود را افزایش دهند (همان، صص. ۱۲۰ - ۱۲۴). همچنین به گفته شعیری، مماشات^{۲۰} گفتمانی امری است که به بازتعریف رابطه بین «من» و «دیگری» منجر می‌شود. این بازتعریف سبب می‌گردد تا یک دیگری، بین من و خود قرار گیرد. براین اساس، گفتمان مماشاتی دارای ویژگی‌های زیر است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. ورود به عرصه دیگری
۲. حائل شدن بین او و خود
۳. حد و مرز نداشتن
۴. مکانیکی کردن حضور کنشگر
۵. مماشات اگر اوج یابد کنشگر را به ناکنشگر تبدیل می‌کند.
۶. مماشات استمرار سبک زندگی را آن‌گونه که در لایه‌های جمعی حضور تثبیت یافته است، تقویت می‌کند (همان، ص. ۱۲۶).

۴. تحلیل داده‌های پژوهش

در این بخش، دو منظومه داستانی «فوخوس» و «آقادر» شیون، با استفاده از الگوی جامعه‌شناختی ون لیون و نشانه - معناشناختی، مورد بررسی قرار می‌گیرند. خلاصه هر یک از منظومه‌های داستانی، به ترتیب شرح داده می‌شود.

۴ - ۱ - خلاصه داستان «فوخوس»

منظومه فوخوس (بختک) به ماجرای اشاره می‌کند که راوی داستان در عالم خواب می‌بیند که غذا در گلویش گیر کرده و سبب مرگ او شده است؛ در این حین، همسر و مادر وی به ناله می‌پردازند و همسایه‌ها در خانه او جمع می‌شوند. گفت‌وگوی همسایه‌ها با یکدیگر و بدگویی درباره شخص بختک‌دیده، محوریت داستان قرار می‌گیرد. هر یک از همسایه‌ها، به شکلی با القاب بد، او را مذمت می‌کنند؛ او بعد از توصیفات بد همسایه‌ها در مورد خود دوست دارد که بتواند بیدار شود و با همسایه‌ها

گلاویز شود. در حین توصیف وضعیت موجود از زبان راوی، ناگهان عزرائیل به زیبایی و آن‌طور که تاکنون هیچ‌کس، وصفش را نشنیده بود، به او گلی می‌دهد و از او می‌خواهد که این گل را ببوید. شخص بختک‌دیده، گل را می‌بوید و ناگهان عطسه‌ای می‌زند و از خواب بیدار می‌شود و درباره‌ی توصیفات خواب، هذیان می‌گوید. در این وادی، همسرش به او می‌گوید عزرائیل چیه؟ بلند شو کرایه‌ی صاحب‌خانه دیر شده است.

۴-۲. تحلیل منظومه‌ی فوخوس براساس رویکرد نشانه - معناشناختی

با توجه به اینکه شخصیت اصلی داستان، شخص بختک‌دیده است که در ابتدای خواب دچار انفعال و آگویی شده است. خواب وسیله‌ای است برای دریافت این نشانه که شخص مورد نظر اهل مرام مماشات‌محورانه نیز است. در ابتدای منظومه غذا گل‌پوش گیر می‌کند و او را می‌کشد و مرگ نمادی از مسلک شخصیتی مماشاتی اوست. از سوی دیگر، بعد از مرگ در رؤیا، گفتمان رقبا را نادیده نمی‌گیرد. این رقبا همسایگان او بودند که به مذمت او می‌پرداختند. در این حین او رو به گفتمان مقاومتی می‌آورد. رقیب دیگر او وضعیت اقتصادی و فرهنگی بد اوست که در رؤیا او را درگیر خود می‌سازد. اهل خانه و فرزندان بی‌نوا نمادی از فقر اقتصادی و فرهنگی‌اند که شخصیت اصلی منظومه به گفتمان مماشات در رویارویی با این مسائل می‌پردازد و به‌گونه‌ای چاره‌ای جز نادیده انگاشتن چنین موضوعاتی ندارد. او برای برون‌رفت از بحران بدگویی همسایه‌ها، در رؤیای خود به ممارست گفتمانی می‌پردازد. او آرزو می‌کند ای کاش با چوبی بتواند همسایه‌ها را کتک بزند. تلاش او و استمرار ذهن او در جهت تسویه حساب کردن با همسایه‌های بدگو، نشانی از ممارست گفتمانی است. بعد از این وضعیت، او عزرائیل را می‌بیند که به شکل زیبا و باوقار روبه‌رویش پدیدار می‌شود و به او گلی می‌دهد که آن را ببوید تا وضعیت ایجابی تثبیت‌شده‌ی او تغییر یابد. در این شرایط گل نمادی از استمرار ممارست گفتمانی جهت تغییر شرایط است. در نهایت از خواب بیدار می‌شود و شروع به هذیان‌گویی می‌کند که این هذیان‌گویی‌ها نمادی از مقاومت گفتمانی اوست؛ اما لحظه‌ای که از خواب بیدار می‌شود صدای همسرش را می‌شنود که به او می‌گوید اجاره‌ی صاحب‌خانه دیر شده است. او دوباره به مماشات گفتمانی روی می‌آورد و به هویت اصلی خود که مرام مماشاتی است، باز می‌گردد.

تلخیصی از قلمروهای گفتمانی نشانه - معناشناختی در منظومه‌ی فوخوس:

- انفعال و مماشات شخص بختک‌دیده در ابتدای داستان بر اثر گیر کردن دانهٔ برنج در گلپوش در کابوس.
- مرگ نمادی از مماشات گفتمانی شخص بختک‌دیده.
- جدال با همسایگان در رؤیا نمادی از مقاومت گفتمانی شخص بختک‌دیده.
- چاره‌اندیشی و یافتن راه‌گریز از مخمصهٔ مذمت همسایگان، نمادی از مقاومت و ممارست گفتمانی شخص بختک‌دیده است.
- دیدن عزرائیل و بوییدن گل نمادی از ممارست گفتمانی شخص بختک‌دیده.
- بیدار شدن از خواب و شروع به هدیان‌گویی، نمادی از مقاومت گفتمانی شخص بختک‌دیده.
- شنیدن غرغر همسر در حین بیدار شدن از خواب و عادت به روزمرگی نمادی از مماشات گفتمانی شخص بختک‌دیده است.

۳-۴. کاربست الگوی ون لیون در منظومهٔ «فوخوس» و بازنمایی کنشگران اجتماعی

انواع بندهای موجود در این منظومهٔ داستانی مطابق با مؤلفه‌های الگوی جامعه‌شناختی - معنایی، مورد واکاوی قرار می‌گیرند. فرایندهای فعال‌سازی / منفعل‌سازی و تشخیص‌بخشی / تشخیص‌زدایی در جملات این منظومه تحلیل می‌شوند.

- 1 - Xâb bidəm səlâtə zohr mərə iškooftə yəho šəllə pəlâ
- 2 - bilâvârəs mi nəfəs hæ ibâr bijirə šo bojor nâmo
- 3 - bələhəstə həsirə mərzə mi čəng ru bə ghəblə bəmənəst mi du tə ləng
- 4 - Həsə mi mârə bidin, či kudəndərə hæçin, səhrâyə dəštə kərbəlâ
- 5 - Mî zərifəm ijgərəm, həftə xânə utərəf, həmsâdəya vâghəfa kud, âləmə xu sər fookud
- 6 - Nəšə suzən təvədən hərə bijir/ inəfər sər bərənə, inəfər bi kətəle, jə pile âdəmo zâko jəghəle, ami xânə râ niə
- 7 - Zây mišin dusâləyə bi dilo ghəm, kərə ayvân xu dumâghə finizəkə vəlise
- 8 - Kuçitâm ghondâqə, xuškə čöçə mâkoy zənə, mən vəli mi dəsto pa lahme hæçin

تحلیل فرایند منفعل‌سازی در شخصیت اصلی داستان: در شروع منظومه، بیت اول تا سوم، به فرایند منفعل‌سازی شخصیت راوی داستان دلالت می‌کند. بیت اول، اشاره به خواب دیدن راوی بخت‌زده داستان دارد؛ به طوری که گفته شده دانهٔ برنج در گلوی او به شکل ناگهانی گیر کرده است و از همان بدو داستان با منفعل‌سازی شخصیت اصلی مواجهیم. در بیت دوم، این منفعل‌سازی ادامه پیدا می‌کند؛ به طوری که راوی نفسش بالا نمی‌آید.

تحلیل فرایند فعال‌سازی در شخصیت‌های مادر و همسر راوی داستان: در ابیات چهارم و پنجم، به ترتیب مادر و همسر شخصیت اصلی، به مثابهٔ کنشگران اجتماعی فعالی هستند که در گفتمان حضور دارند. در بیت چهارم، به مادر خود اشاره دارد که عالم را روی سر خود می‌ریزد. در بیت پنجم، همسر راوی، که هفت خانه آن طرف‌تر را هم خبردار می‌کند.

تحلیل فرایند تشخیص‌بخشی/تشخص‌زدایی در منظومهٔ داستانی: در بیت پنجم علاوه بر فعال‌سازی شخصیت همسر راوی داستان، فرایند تشخیص‌زدایی (عینی‌سازی) با محوریت مکان‌مداری و اندام‌مداری دیده می‌شود. ابتدا به مکان هفت‌خانه آن طرف‌تر اشاره می‌شود که به مکان‌مداری دلالت دارد و عالم را روی سر خودش ریخت، دال بر عینی‌سازی از نوع اندام‌مداری است.

نمونه‌ای از انواع فرایند تشخیص‌بخشی و تشخیص‌زدایی را می‌توان در بیت ششم مشاهده کرد. بند اول جمله مربوط، این مفهوم را می‌رساند جای سوزن انداختن در پایین نبود. «سوزن» می‌تواند به عنوان یک ابزار عینی‌سازی استفاده شود و مفهوم ابزارمداری را به مخاطب القا کند. همچنین در ادامهٔ بیت ششم بندهای «یک نفر سر برهنه، یک نفر بی‌کته» استفاده از ضمائر مبهم، بر عامل «نامشخص‌سازی» دلالت دارد و بند بعدی «پپله آدمو و زاک و جقله» اشاره به «آدم بزرگ و طفل و بچه» دارد. «پپله آدم» تشخیص‌بخشی از نوع هویت‌بخشی ظاهری است و «زاک و جقله» بر پیوسته‌نمایی دلالت دارد.

در بیت هفتم، شخصیت راوی، کودکش را به تصویر می‌کشد که در نبودش، در ایوان خانه، آب دماغش را می‌لیسد. در این بخش، عامل تشخیص‌زدایی با محوریت عینی‌سازی (اندام‌مداری) ملاحظه می‌شود. در بیت هشتم اشاره به طفل قنداقهٔ خود می‌کند که در حال مکیدن شیر، دهانش را صدا می‌دهد. در این قسمت با فرایند تشخیص‌زدایی از نوع اندام‌مداری مواجهیم.

با رسیدن همسایه‌ها به خانهٔ راوی داستان، هریک به گونه‌ای صفاتی منفی به راوی داستان نسبت می‌دهند. ادامهٔ ابیات منظومه شرح داده می‌شود:

9 - inəfər ge gor be gor xoške dâra bojor Šoee

- 10 - Dovomi ru kune ge avəlia xâxorəy ti zəbâne bimirəm
 11 - zəzəbi mi dəməm bigiftə kələ səg boxord
 12 - Seyomi vəgərdə ge məstə lâ məst âmoyee bəxânə Šəb
 13 - Ćâromiyəm guyə ləb nojonbənə - pənjumi dərâzə de həmišə ghumar
 kudi, nozul dəye
 14 - hatə ŠəŠomi nəfər, haftomi, haštomi, nohomi, dəhumi, bistomi, siyomi
 15 - Tâ ki nubət fərəsə âxəriyə, bəlanəsbət məslə səg bə lāb ayə, xob niyə bomordə
 puštə sər bigid/asa harçi bu bušu, biĉârə dəste ja a dunya kutâyə

در ابیات فوق، بندهایی مشاهده می‌شود که هر کدام یک یا دو مولفه‌ی الگوی ون لیون را در خود ادغام می‌کنند. در بیت نهم تا بیت چهاردهم، استفاده از ضمیر مبهم «اینفر»، «دومی»، «سیمی» الی آخر، مولفه‌ی نامشخص‌سازی از الگوی ون لیون را برجسته می‌سازد. همچنین، استفاده از صفات نسبت‌داده‌شده «گوربه‌گور»، «کله سگ بوخورد»، «مسته لامست»، «قمارباز بودن»، «نزول‌ده بودن» توسط همسایه‌ها به راوی داستان، فرایندهای تشخیص‌بخشی و تشخیص‌زدایی را انعکاس می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که صفت «گوربه‌گور»، تشخیص‌زدایی از نوع انتزاعی کردن، و صفت «کله سگ بوخورد»، تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی اندام‌مداری است و صفت «مست لامست»، تشخیص‌بخشی از نوع مشخص‌سازی (هویت‌بخشی ظاهری) است و دو ویژگی «قمارباز و نزول‌ده» هر دو به تشخیص‌بخشی از نوع مشخص‌سازی (هویت‌بخشی نسبتی) اشاره دارند.

- 16 - mən əsə dəvəŋgəmə, xudâya gəm bidəyi âxərə âdəm bustənə, kərə mi xon
 xonə xurdəndərəbu
 17 - mərə vəsti itə pâyə bigirəm dəkəfəm a səbzi pākkunânə jân
 18 - a bikârə âdəmân, həšən, həšən/u ruzân ki sərə bi šâm nəyimi zəminə sər
 19 - Tâ guli ĉəlik dubum ghərzə miyən/ghoulə məzruf mi dima sili mərə surxə
 kudim
 20 - u ruzən u ruzən, u ruzân ĉi kudid?

راوی داستان در بیت شانزدهم، به صفت «دونگ» به معنای «گیج» اشاره می‌کند و این صفت را به خود نسبت می‌دهد. بنابراین از یک‌سو، صفت مذکور، نوعی هویت‌بخشی ظاهری است و از سوی

دیگر کل بند، به منفعل بودن راوی داستان تلویحاً اشاره دارد.

در بیت هجدهم، «آبیکاره آدمان»، اشاره به همسایه‌های شخص راوی دارد. بنابراین صفت «بیکار» فرایند تشخیص‌بخشی از نوع مشخص‌سازی (هویت‌بخشی نسبتی) است. در ادامه بند شاعر از زبان راوی، روزهایی را که بدون شام، سرش را زمین می‌گذاشت، یادآور می‌شود. این بند، بازنمون تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی اندام‌مداری و مکان‌مداری است.

در بند اول بیت نوزدهم، راوی به قرض‌دار بودن تا خرخره اشاره دارد. و به نوعی تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی (اندام‌مداری) اشاره دارد. همچنین در مصراع دوم بیت نوزدهم، اشاره معنایی به «صورت را با سیلی سرخ کردن دارد» که به نوعی عینی‌سازی (اندام‌مداری) است.

21 - Hatu fəkrə zəkr dubum ki idəfə,şologhi kənâr buxord

22 - râvakun râvakun,izrəzil bâmo biništə mi otâghə sər jâkəš

23 - itə gul mərə bə dəstə də,gə bu bəkəš

24 - Mi çumân dâghlârə,mât bəbərdayə/bišnəvəstəmon âxər,izrəzilə ləpç itə bə zəmin nəha,itəm bə âsəmân

25 - anə çəsmânə mijik,râdâbo zəminə xâkə vasoxə

26 - hizərəm ato nubu ki mərə buguftəbid,gərdə morghaneh,xəndə ru,ba vəghar

27 - jə ašən ki mərə दौरə kudid âdəmtər xəyli xəyli bəxtərə

در مصراع اول بیت بیست و یکم، «در فکر و ذکر بودن» شخصیت اصلی داستان، به فرایند منفعل‌سازی کنش‌گر اشاره می‌کند. در مصراع دوم به «کناررفتن شلوغی به یکباره» اشاره می‌نماید که در واقع نوعی عینی‌سازی مکان‌مدار است.

در نمونه ۲۲، راوی داستان به «عزرائیل» اشاره می‌کند که «راه‌بازکن، راه‌بازکن گویان»، سرجای راوی در اتاقش نشسته است و به مؤلفه عینی‌سازی مکان‌مداری اشاره می‌شود.

در نمونه ۲۳، راوی داستان این‌طور بیان می‌کند که عزرائیل به دست من گلی داد و گفت آن را ببویم و تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی (اندام‌مداری) ملاحظه می‌شود.

در نمونه ۲۴، راوی داستان به چشمان حیرت زده خود اشاره دارد؛ از آنجایی که شنیده است معمولاً عزرائیل یک لبش به آسمان و لب دیگرش به زمین است. چشمان «داغلاره» یا «مات» صفاتی انتزاعی هستند که به ویژگی تشخیص‌زدایی از نوع انتزاعی کردن اشاره دارند.

نمونه ۲۵، مژه‌های چشمان عزرائیل را به تصویر می‌کشد که به زمین مالش پیدا می‌کند و فرایند تشخیص‌زدایی از نوع ترکیبی اندام‌مداری و مکان‌مداری است.

در نمونه ۲۶، راوی داستان این‌طور بیان می‌کند که یک ذره هم آن‌گونه نبود که وصفش می‌کردند، خنده‌رو، باوقار، و به شکل تخم‌مرغ بود. در این بند، از آنجایی که فاعل جمله، به صراحت نیامده، پس‌زمینه‌سازی در مصراع اول است. در ضمن، «گرده مورغانه» به‌عنوان صفت انتزاعی‌سان، بازنمون تشخیص‌زدایی است. همچنین صفت‌های «خنده‌رو و باوقار» به تشخیص‌بخشی از نوع مشخص‌سازی (هویت‌بخشی ظاهری) اشاره دارند.

در نمونه ۲۷، راوی می‌گوید: عزرائیل از آدم‌هایی که او را دور کرده بودند، بهتر بود. در بند اول، به مولفه مکان‌مداری اشاره می‌کند و صفت «بختر» به مشخص‌سازی (هویت‌بخشی) اشاره دارد. با بررسی نمونه‌هایی از ابیات منظومه «فوخوس»، در قالب الگوی جامعه‌شناختی - معنایی ون لیون، توانستیم به لایه‌هایی از چگونگی بازنمایی کارگزاران اجتماعی در متن دست یابیم.

۴ - ۴. خلاصه منظومه «آقادار»

در منظومه «آقادار»، که راوی اصلی شاعر است، بخشی به گفت‌وگو اختصاص یافته که بیشتر جنبه تک‌سوئی در آن نمود پیدا می‌کند و آن زمانی است که «کاس‌آقا» از شهر برگشته و مشغول بریدن درخت ازگیل و آماده‌سازی شاخه‌های آن برای درست کردن عصاست. ملای ده وقتی او را در این حالت می‌بیند، مورد عتاب قرار می‌دهد که این درخت جنبه تقدس دارد. کاس‌آقا که شرایط را مناسب نمی‌بیند، پاسخی نمی‌دهد. ملای شهر که بی‌اعتنایی کاس‌آقا را می‌بیند، چاره را در یاری جستن از مردم می‌بیند و آن‌ها را علیه کاس‌آقا می‌شوراند و داستان با کشته شدن کاس‌آقا، پایان می‌یابد.

۴ - ۵. تحلیل رویکرد نشانه - معناشناختی منظومه آقادار

در این منظومه، شخصیت محوری منظومه «کاس‌آقا» است که قصد عزیمت به شهر از دیار خود را دارد. او برای این کار وسایل و اسباب سفر را آماده می‌کند و انرژی تازه‌نفس خود را در این امر به امید آرزوهای خوب و کسب روزی به کار می‌گیرد. در این قسمت، کاس‌آقا، به مقاومت در برابر مشکلات زندگی می‌پردازد و قلمرو گفتمانی ممارست در کارهای او پدیدار می‌شود. اعمالی نظیر بچچه را بستن، سنگ‌انداختن در آب، واز و ولنگ کردن، سیزده را به‌در کردن، اسپند دود کردن، قرآن را

بوسیدن، اسب را آماده کردن، رفتارهایی هستند که کنشگر برای رویارویی با زندگی نو و باطراوت از خود بروز می‌دهد. این ممارست گفتمانی ادامه می‌یابد تا اینکه ناگهان او به یک درخت ازگیل برمی‌خورد که فکر می‌کند وسیله کسب معاش اوست و به آن درخت دل می‌بندد. پارچه‌ای به آن درخت می‌بندد تا آن را گم نکند. وقتی کنشگر (کاس‌آقا) به حدی می‌رسد که از شوق وجود به استمرار رفتارهای تکراری و یکنواخت می‌پردازد در این مرحله مماشات گفتمانی شکل می‌گیرد به طوری که این مماشات بر اثر همگونی او با شرایط موجود به وجود می‌آید. در این مرحله، درخت ازگیل نمادی از تهدید و نقطه آسیب است که می‌تواند او را به یک ناکنشگر مکانیکی تبدیل کند و مماشات گفتمانی در این لحظه اوج می‌یابد. بنابراین علاوه بر ممارست گفتمانی که در مسیر تحول زندگی اوست، در عین حال، استمرار رفتارهای یکنواخت او در جهت نیل به مماشات گفتمانی است. بعد از این قضیه، روزی ملای ده از آن طرف می‌گذرد و متوجه پارچه روی درخت می‌شود و اینطور فرض می‌کند که این درخت حتماً درخت نذری یا مقدس است. بنابراین به ده می‌رود و مردم را از وجود این درخت باخبر می‌کند. مردم ده از وجود برگ‌های آن درخت برای شفای مریضان خود استفاده می‌کردند و به‌عنوان سرمه به چشمان خود می‌مالیدند. تا اینکه روزی «کاس‌آقا» از مسیر درخت عبور می‌کند و با داس مشغول بریدن چوب‌های درخت برای ساختن عصا می‌شود. در این حین ملای ده او را می‌بیند. در این لحظه تقابل کاس‌آقا و ملای ده، فضای گفتمانی تنشی را به وجود می‌آورد. کاس‌آقا به کار خود ادامه می‌دهد. بنابراین به گفتمان مقاومتی روی می‌آورد و به مماشات با ملای ده نمی‌پردازد. بعد از آن ملا که می‌بیند وضع خراب است و کاس‌آقا گوشش بدهکار نیست، مردم ده را فرامی‌خواند و از آن‌ها کمک می‌خواهد تا علیه کاس‌آقا متحد شوند و به عبارتی در قلمرو گفتمانی مقاومتی، فضای گستره‌ای را شکل می‌دهد. درنهایت، مردم ده که این خبر را می‌شنوند، به طرف درخت ازگیل راه می‌افتند و کاس‌آقا را تکه پاره می‌کنند. بنابراین ملای ده، از طریق گفتمان مقاومتی با رجوع به اسطوره‌سازی درخت ازگیل (آقادار)، بر «کاس‌آقا» پیروز می‌شود.

تلخیصی از قلمروهای گفتمانی نشانه - معناساختی در منظومه آقادار:

- با انرژی تازه‌نفس اسباب و وسایل را مهیا کردن نمادی از مقاومت و ممارست گفتمانی.
- رویارویی کاس‌آقا با درخت ازگیل نمادی از اوج مماشات گفتمانی.
- استمرار رفتارهای یکنواخت بعد از رویارویی با درخت ازگیل توسط کاس‌آقا نمادی از مماشات گفتمانی.

- دیدن پارچه سرخ بر روی درخت ازگیل و نحوه مواجهه ملای ده با آن، ممارست گفتمانی را در او به وجود می آورد.
- سراغ مردم ده رفتن و آن‌ها را خبردار کردن از وقوع این رویداد، حاکی از فضای گفتمانی ممارستی است.
- رویارویی کاس آقا و ملای ده، در هنگام بریدن شاخه‌های درخت توسط کاس آقا، به وجود آورنده فضای گفتمانی تنشی است. گفتمان مقاومتی در این لحظه شکل می‌گیرد.
- فراخواندن مردم ده علیه کاس آقا، در قلمرو گفتمان مقاومتی، فضای گسترده‌ای شکل می‌دهد.
- گفتمان مقاومتی با استفاده از ابزار تشخیص‌زدایی «آقادر» عاملی در جهت پیروزی گفتمان ملای ده است.

۴-۶. کاربست الگوی ون لیون در منظومه «آقادر» و بازنمایی کنشگران اجتماعی

در این بخش، منظومه آقادر با استفاده از الگوی ون لیون تحلیل می‌شود. ابتدا بخش‌هایی از ابیات این منظومه بیان می‌شود:

28 - bənəbu ghunči xu sər surxə kulâ eydə dəm bu xunəki dəsti həvâ/

29 - Xâlivâşân bəzəbid dəştə jə sər/həj həjan tâzə bāmombid jə səfər

30 - Kâsâghâ vâzədə az dəhkədə bu/dəhkədə pāk də unə ghəmkədə bu

31 - itə sob bughčə bə xu tək bəzə pəs/pâpərusə bə xu muštək bəzə pəs

32 - yurghə asba xuşina zin bukudə/Xu dəsənjâra bə xurjin dukudə

33 - Tâ bəşə šahr dəli vâ bukunə/Kâro vâri xore peydâ bukunə

34 - bəda əvvəl xurə ispendânə dud/bəstəlâh tâ kurə bə çəşmə həsud

35. čənta mâči bədə ghurzânə bəzin/Râ dəkəftə buşu az xânə burin

36 - Râ miən vâzo vələngi təvədə/âbə mən həfdanə səngi təvədə

37 - Tâ bədə xu sizdəya xu sâlə bədər/dəvərəstə də həmə purdânə sər

38 - tâzə xuršid jə ofogh sər bəzə bu/ jə xu lânə čičini pər bəzə bu

39 - yurghə asb əz pişu dunbâl kâsâghâ/ipče ništi xurə ipčə šoyee rā

در ابیات ۲۸ و ۲۹، شاعر از طریق فرایند تشخیص‌زدایی، جلوه‌های متن‌مداری را برجسته کرده

است. در بیت ۲۸، مفهوم بیت این است که «نزدیک عید بود، هوا خنک بود و غنچه بر سر خود، کلاه سرخی نهاده بود». مؤلفه عینی‌سازی اندام‌مداری در مصراع دوم، دیده می‌شود. در بیت ۲۹، در مصراع اول، به «خالی‌واش» که همان «گل ریحان» است، ویژگی عینی‌سازی از نوع اندام‌مداری نسبت داده می‌شود. به طوری که ویژگی «سر داشتن» را متوجه «خالی‌واش» می‌کند و ویژگی تشخیص‌زدایی را متوجه متن می‌سازد.

در بیت ۳۰، این طور گفته می‌شود که «کاس‌آقا از دهکده وازده بود، دهکده برای او مثل غمکده بود». کاس‌آقا به عنوان یک کنشگر اصلی در متن منفعل شده است. در مصراع دوم، «غمکده» بودن «دهکده»، اشاره به ویژگی عینی‌سازی از نوع مکان‌مداری دارد. از هم‌نشینی پسوند مکانی «کده»، با «ده»، واژه «دهکده» ساخته می‌شود و از طریق جان‌نشینی با واژه «غم» که مفهومی انتزاعی است، «غمکده» ساخته می‌شود.

بیت ۳۱، به این مفهوم اشاره دارد که «کاس‌آقا، بقچه‌اش را به پهلویش می‌بندد و خرده برگ‌های سیگار را در مشت خود می‌گیرد». در هر دو مصراع، به فرایند فعال‌سازی شخصیت اصلی داستان اشاره دارد. این فعال‌سازی در بیت ۳۲ نیز مشاهده می‌شود. این زمینه‌سازی، اشاره تلویحی برای آماده شدن به سفر دارد. بنابراین فعال‌سازی شخصیت اصلی داستان، همین‌طور ادامه پیدا می‌کند؛ تا جایی که در بیت ۳۳، این‌طور بیان می‌شود که «کاس‌آقا خواست برود شهر دلی باز کند و کاری برای خود دست و پا کند» که نشان از فعال‌سازی شخصیت داستانی دارد. همچنین در مصراع اول «دل را در شهر باز کردن» اشاره به فرایند ترکیبی عینی‌سازی مکان‌مداری و اندام‌مداری دارد؛ شاعر از فرایند عینی‌سازی تلفیقی «باز کردن دل در جایی» به زیبایی استفاده کرده است. علاوه بر این، «کار و بار» نوعی مشخص‌سازی از نوع هویت‌بخشی نسبتی است که به گونه‌ای شاعر قصد دارد هویتی حرفه‌ای برای شخصیت داستان متصور شود.

در ابیات نمونه‌های ۳۴ و ۳۵، به موضوع «اسپند دود کردن» شخصیت اصلی و «بوسیدن قرآن» اشاره می‌کند که همگی بازنمایی فعال کنشگر اصلی داستان برای عازم شدن به سفر را در پی دارد. از آنجایی که دود کردن اسپند برای جلوگیری از چشم‌زخم است، در مصراع دوم بیت ۳۴، به موضوع کورشدن چشم حسود اشاره می‌کند که ویژگی اندام‌مداری را برجسته می‌سازد. در مصراع دوم بیت ۳۵، به حرکت کردن و از خانه بیرون رفتن شخصیت داستانی اشاره دارد. در بیت ۳۶، به «واز و ولنگ انداختن» کنشگر اصلی اشاره می‌کند که به معنای تاختن از روی خوشحالی است که به وسیله مقوله

عینی‌سازی اندام‌مداری برجسته می‌شود. در مصراع دوم بیت ۳۶، به موضوع سنگ انداختن داخل آب اشاره می‌کند که به نوعی بر بازنمایی فعال شخصیت اصلی داستان جهت دفع بلا دلالت دارد. در بیت ۳۷ نیز به موضوع «سیزده را بدر کردن» اشاره می‌کند که با موضوعات قبلی در یک راستا در جهت تحکیم متن، جریان می‌یابند. در ابیات ۳۸ و ۳۹، یکنواختی روند فعال‌سازی کنشگر اصلی در شعر ملاحظه می‌شود؛ به طوری که شاعر با استفاده از پدیده‌های طبیعی افق‌زدن «خورشید» و پرزدن «چی‌چی‌نی» (گنجشک)، زمینه‌ای برای طی مسیر کاس‌آقا متصور می‌شود.

ابیات ۴۰ تا ۴۷، شروع اتفاقی تازه در زندگی کاس‌آقا را منعکس می‌کند.

- 40 - hato ki zoughə mərə šondobu rā/jādəyə xâkiyə nəm nəm zəyi pā
 41 - bide xu rā sərə jâ dərrəyə təng/idənə səbzə kunus dârə ghəšəng
 42 - Xu mərə beṛse buguftə kâsâghâ/jə ʔə dâr šə çəkudən sədtə ʔəsâ
 43 - mənə mi ruzi rə bəssə a dərəxt/âx ʔəsâ rə bəçəkəstə a dərəxt
 44 - jə xu ja yəkko jə šâdi bəpərəst/sorxə tikkə mərə u dârə dəvəst
 45 - Tâ vəgərdə unə az yâda nəšə/Kâsâghâ ârəzu bər bādə nəšə
 46 - bâz xu râyə səfərə az sərə gift/həy bukud asbə jə šâdi pəra gift
 47 - Do sə ruzi jə a jəryan buguzəšt/abr vâreš bəzə,sərsəbza bu dəšt

در بیت ۴۳، کاس‌آقا به این موضوع تأکید می‌کند که این درخت، روزی‌ام است و انگار، برای عصاصاختن آفریده شده است. فعل «بچکستن» در این بخش، به معنای «خلق شدن برای چیزی» است و با توجه به اینکه فعلی ناگذر و مجهول است، به فرایند «پس‌زمینه‌سازی» کنش‌گری که در نقش فاعلی در متن حاضر نشده، اشاره دارد.

در بیت ۴۴، شاعر به این موضوع اشاره می‌کند که کاس‌آقا با شادی از جای خود پرید و تکه پارچه‌ای به درخت بست. در مصراع اول با شادی پریدن کاس‌آقا از جای خود بر تشخیص‌زدایی مکان‌مدار دلالت دارد. در مصراع دوم «سرخ تیکه» که اشاره به «پارچهٔ سرخ» دارد، به عبارتی نوعی تشخیص‌زدایی ترکیبی ابزارمداری و مکان‌مداری است.

در ادامه، به ابیاتی اشاره می‌شود که فعال‌نمایی کنش‌گر دیگر، «ملا» را برجسته می‌سازد.

- 48 - tə itə mullə jə u rā dəvərəst/sorxə tikkə bide əz jâ bəpərəst
 49 - Xu dilə əmra buguftə ki ə dâr/isə hətmən ʔitə nəzri âghâdâr

- 50 - bušu âbâdi miyən jâr bəzə/gəb jə u nəzri kunus dâr bəzə
 51 - hær ki ru ki biništə bəzə gəp/hærta minbær ki biništə bəzə gəp
 52 - mærdumə sâf sâdqə xâmə kudə/gəpə əmra ušənə râmə kudə
 53 - Kâr bə jâyi fərəs âxərə sər/həmə kəs nəzri buburdid uə vər
 54 - hærki čum kur bu uni vəlke čəzə/zəynə surmə xu dutə čumə zəzə

در ابیات ۴۸ تا ۴۹ به ملایی اشاره می‌کند که از راه داشت می‌آمد و به شکل ناگهانی، پارچه سرخی را دید و متحیر شد. و با خودش گفت این درخت (آقادار) حتماً جنبه تقدس دارد. در بیت ۴۸ با فرایند فعال‌سازی ملا و منفعل‌سازی کاس‌آقا مواجهیم. ملا در حین عبور، توجهش به پارچه سرخ معطوف می‌شود و از جا می‌پرد. در این قسمت، شاعر با بیان مجدد «سرخ تیکه»، به ترکیبی از مقولات ابزارمداری و مکان‌مداری روی می‌آورد. در بیت ۴۹، «با دل خود گفتن» نمونه‌ای از تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی (اندام‌مداری) است. در مصراع دوم بیت ۴۹، واژه «آقادار» به‌عنوان فرایند مشخص‌سازی (نام‌دهی) در متن آورده شده است تا جنبه تقدس درخت را پررنگ نماید.

در ابیات ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳ شاعر تأکید خود را بر فرایند فعال‌سازی کنش‌گر (ملا) معطوف می‌کند. در بیت ۵۴ به این موضوع اشاره می‌کند که مردم ده از برگ آن برای شفای چشم استفاده می‌کردند؛ همانند سرمه‌ای به چشمان خود می‌مالیدند. شاعر واژه «سورمه»، «ولگ» و «چوم» را هم‌نشین می‌سازد و فرایند تشخیص‌زدایی از نوع عینی‌سازی ابزارمدار و اندام‌مدار را بازآفرینی می‌کند.

در ادامه، کاس‌آقا، از راه می‌رسد و تقابل این دو آغاز می‌شود. ابیات زیر این تقابل را نشان

می‌دهند.

- 55 - ha miyânə bəzə əz râ kâsâghâ/bamo bâ dəbdəbəyo tâzə ghəbâ
 56 - zəynə âhuyə judâ bustə jə dəšt/dər bə dər səbzə kunus dârə bəgəšt
 57 - Tâ bəvərdə xu kunus dârə bijir/kəreruf xoumə bənəbu unə jir
 58 - xəlvəti mærdumə də tâ nidinə/Dâs usâd tâ unə xâlə vəvinə
 59 - əz ghəza mullə ji urə dəvərəst/kâsâghâyə bide zəz jâ bəpərəst
 60 - Dâd bəzə hââ ey mægə divânəze tu/jə xodâ ghâfəlo bigânəze tu
 61 - Tâ həsə nəzri dərəxtə ki vəvə?/nidini xon jə zunə Šâxəh fəvə
 62 - Kâsâghâ xâlə fukud hiçi nuguft/xorə bištər lusə kud, hiçi nuguft

در بیت ۵۵، ۵۶، ۵۷ و ۵۸ شاعر به فعال‌سازی شخصیت اصلی (کاس‌آقا) می‌پردازد که با طمطراق وارد می‌شود و عین آهوی جدا شده، در به در دنبال درخت ازگیل می‌گردد. درخت ازگیل را پیدا می‌کند و می‌بیند مار آنجا لانه درست کرده؛ بعد از آن، به شکل پنهانی، مردم ده برای اینکه متوجه نشوند، داس را برمی‌دارد تا شاخه‌هایش را ببرد.

در بیت ۵۶، فعال‌سازی شخصیت اصلی (کاس‌آقا) ادامه دارد و سرگردانی شخصیت را در پیدا کردن درخت ازگیل به تصویر می‌کشد و به نوعی دیگر او را همانند آهویی فرض می‌کند که در به در دنبال درخت است. بنابراین، نویسنده از تشخیص‌زدایی بهره برده است. در بیت ۵۷، ویژگی‌های عینی‌سازی (مکان‌مداری) استفاده می‌شوند. در هر دو مصراع، «بیجیر آوردن کونوس‌دار» و «خومه نهن کرلوف» که به مفهوم «پایین آوردن درخت ازگیل» و «لانه‌ساختن مار» هستند، به ویژگی عینی‌سازی (مکان‌مداری) اشاره دارند. همچنین واژه «کرلوف» به فرایند مشخص‌سازی (نام‌دهی) اشاره دارد و در مصراع اول بیت ۵۸، «به شکل پنهانی، برای آنکه مردم ده نبینند»، دلالت بر منفعل‌سازی کنش‌گران دارد و در آن شخصیت اصلی داستان قصد دارد عملی را به دور از چشم بقیه کنشگران اجتماعی (مردم ده) انجام دهد.

در بیت ۵۹، و سایر ابیاتی که در آن واژه ملا استفاده شده، به تشخیص‌بخشی از جنس مشخص‌سازی طبقه‌ای اشاره دارد و با آوردن این واژه در متن، هویت‌بخشی نسبتی را برجسته می‌نماید.

در بیت ۶۰، ملا که در وضعیت بریدن درخت، کاس‌آقا را می‌بیند، سر کاس‌آقا فریاد می‌زند و می‌گوید مگر از خدا غافل؟ در این قسمت، دادزدن ملا سر کاس‌آقا، تقابل را به نقطه اوج خود می‌رساند. تقابل «ملا» و «کاس‌آقا» مشخص‌سازی چند موردی است. همچنین صفات «دیوانه»، «غافل» و «از خدا بیگانه»، همگی بر نوعی هویت‌بخشی مقوله‌ای از نوع ارزش‌دهی منفی دلالت دارند.

در بیت ۶۱، ملا مجدداً، به کاس‌آقا می‌گوید تا به حال درخت نذری را چه کسی بریده؟ نمی‌بینی خون از شاخه‌اش می‌ریزد؟ در مصراع دوم، «خون از شاخه فوون» که به معنای «خون از شاخه ریختن» است، بر تشخیص‌زدایی از نوع ترکیبی اندام‌مداری و مکان‌مداری، دلالت می‌کند.

در بیت ۶۲، اشاره به منفعل‌سازی کارگزار اجتماعی (کاس‌آقا) دارد که با سکوت خود و بریدن درخت، به ملا بی‌اعتناست. در این بیت گفته می‌شود (کاس‌آقا) بیشتر خودش را لوس کرد و به کار خود ادامه داد.

در پایان هم که با واقعه دردناک به پایان می‌رسد:

- 63 - jânə mullæ ki həvâyə dinə pəs/dob zənə šə jə uyə bi dəmo səs
 64 - šə xu âbâdi miyən həy zənə jâr/duxânə mærdumə xâmə xu kənâr
 65 - Ki bayed xudsərə bustə kâsâghâ/fərəsid kâfərə busdə kâsâghâ
 imi imânə sərə tišə bəzə/âghâdârə yəho zəz rišə bəzəš 66 -
 67 - mærdumân tâ ə gəpə išnəvidi/xušanə mullæyə gəryân dinidi
 68 - dutə dəsti bəzə hærki bə xu sər/əydənə dâsə usəd oytə təbər
 69 - Râ dəkəftid hêməgi tâ âghâdâr/Kâsâghâyə bidəzid mæšghulə kâr
 70 - Tâ xudə xəsti foxoftid zəno mærd/Kâsâghâ jânə fukuftid zəno mærd
 71 - unə hær zərrə hizâr tikkə kudid/ xušənə ghəyzə zuni sər fukudid
 72 - Hiški æ nəghlæ nənəsti tâ hasæ/Ki âghâdârə jir dəfnə kâsâghâ
 73 - Kâsâghâyi ki itə sizdəbədər/məslə sizdə bušu əz dunyə bə dər
 74 - Kâsâghâyi ki unə dəst bəmənəst/Bi zəsâ xâkânə jir tâ bətanəst

در بیت ۶۳، به این موضوع اشاره دارد که وقتی ملا هوا را پس می‌بیند و به عبارتی شخصیتش دچار منفعل‌نمایی می‌شود، (۶۴) به آبادی می‌رود و مردم را فرامی‌خواند، در بیت ۶۴ دوباره شخصیت ملا فعال‌سازی می‌شود. در بیت ۶۵، ملا از صفاتی با ارزش‌دهی منفی در مورد کاس‌آقا استفاده می‌کند. صفاتی نظیر «خودسر و کافر» که به فرایند مشخص‌سازی از نوع هویت‌بخشی مقوله‌ای اشاره دارند. همچنین در بیت ۶۶، ملا از ویژگی‌های عینی‌سازی ابزاری استفاده می‌کند تا مردم آبادی را به تحریک علیه کاس‌آقا وادارد. واژگانی نظیر «تیشه‌زدن»، «از ریشه‌زدن» خود گویای این واقعیت‌اند.

در بیت ۶۷ و ۶۸ به این موضوع اشاره دارد که وقتی مردم این صحبت را می‌شنوند و ملای خود را گریان می‌بینند، همه داس و تبر برمی‌دارند. در مصراع اول بیت ۶۷، «مردمان تا اگبه ایشناویدی»، یعنی «مردمان تا این صحبت را می‌شنوند»، بر عینی‌سازی از نوع گفته‌مداری دلالت دارد. واژه «گب» به معنای «صحبت» بر این موضوع صحنه می‌گذارد. درانتهای در ابیات ۶۹ تا ۷۴، ابتدا به فعال‌سازی کنش‌گران اجتماعی (مردم) اشاره می‌کند. در ابیات بعدی ویژگی‌های عینی‌سازی از نوع اندام‌مداری، مکان‌مداری و ابزارمداری ملاحظه می‌شود که شاعر از این ویژگی‌ها جهت تشخیص‌زدایی بهره برده است.

۴-۷. تحلیل کمی داده‌های پژوهش

در این بخش، میزان بسامد انواع فرایندها و عامل‌های الگوی ون لیون، به همراه زیرمؤلفه‌هایشان در متن دو منظومه بررسی شده، تعیین می‌شوند و در قالب جدول‌ها و نمودارهای دایره‌ای و ستونی ارائه می‌شوند. سپس با تحلیل دقیق داده‌ها، ارزش‌گذاری می‌شوند.

جدول ۱: میزان فراوانی انواع فرایندهای الگوی ون لیون در منظومه فوخوس

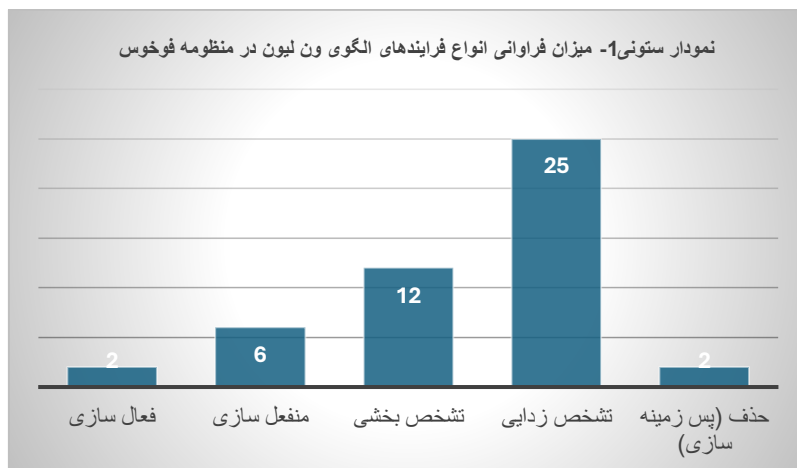
Table 1. The frequency of the different types of the factors of Van Leeuwen model in Fokhos poetry

درصد	فراوانی	میزان فراوانی انواع فرایندها در منظومه فوخوس		
۲۵.۴	۲	فعال‌سازی		
۷۶.۱۲	۶	منفعل‌سازی		
۵.۲۵	۴	ظاهری	مشخص‌سازی	تشخیص‌بخشی
	۱	ارزشی		
	۱	پیوسته‌نمایی		
	۲	نسبتی		
	۱	نقش‌ده		
	۳	نامشخص‌سازی	نامشخص‌سازی	
	۱۲	جمع		
۱۹.۵۳	۸	مکان‌مداری	عینی‌سازی	تشخیص‌زدایی
	۱۱	اندام‌مداری		
	۰	گفته‌مداری		
	۲	ابزار‌مداری		
	۴	انتزاعی‌کردن	انتزاعی‌کردن	
	۲۵	جمع		
۲۵.۴	۲	حذف (پس‌زمینه‌سازی)		
۱۰۰	۴۷	مجموع		

جدول ۲: میزان فراوانی انواع فرایندهای الگوی ون لیون در منظومه آقادر

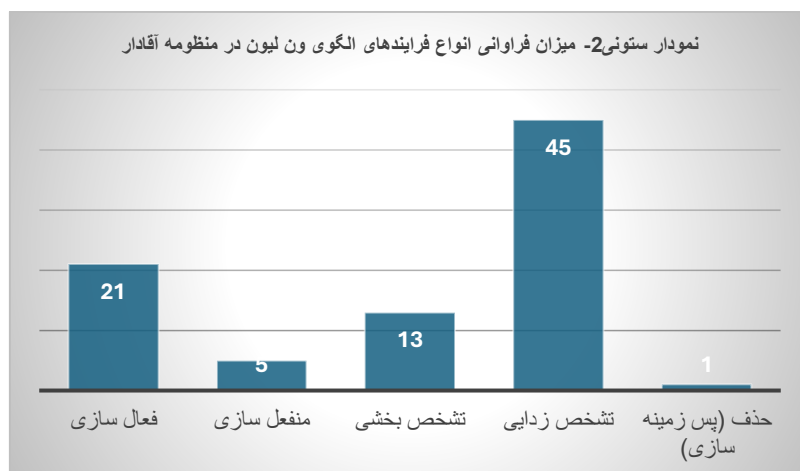
Table 2. The frequency of the different types of the factors of Van Leeuwen model in Aghadar poetry

درصد	فراوانی	میزان فراوانی انواع فرایندها در منظومه آقادر	
۷.۲۴	۲۱	فعال‌سازی	
۸۸.۵	۵	منفعل‌سازی	
۲۹.۱۵	۲	ظاهری	تشخیص بخشی
	۲	مقوله‌ای	
	۱	پیوسته‌نمایی	
	۲	نسبیتی	
	۱	نام‌دهی	
	۱	مشخص‌سازی چندموردی	
	۴	نام‌مشخص‌سازی	
	۱۳	جمع	
۹۴.۵۲	۱۴	مکان‌مداری	تشخیص‌زدایی
	۱۶	اندام‌مداری	
	۶	گفته‌مداری	
	۹	ابزار‌مداری	
	۰	انتزاعی‌کردن	انتزاعی‌کردن
	۴۵	جمع	
۱۷.۱	۱	حذف (پس‌زمینه‌سازی)	
۱۰۰	۸۵	مجموع	

نمودار ۱: میزان فراوانی انواع فرایندهای الگوی ون لیون در منظومه فوخوس

Chart 1: The frequency of the different types of the factors of Van Leeuwen model in Fokhos poetry

نمودار ۲: میزان فراوانی انواع فرایندهای الگوی ون لیون در منظومه آقادر

Chart 2: The frequency of the different types of the factors of Van Leeuwen model in Aghadar poetry

۵. نتایج پژوهش

با تحلیل داده‌های پژوهشی جمع‌آوری شده از دو منظومه «فوخوس» و «آقادر» از شیون فومنی، نتایج پژوهش را می‌توان در محورهای زیر به بحث کشاند:

۵ - ۱ - نتایج کلی حاصل از کاربست الگوی ونلیون بر روی منظومه‌های «فوخوس» و «آقادر»:

با تحلیل بند به بند دو منظومه شیون فومنی مطابق مدل ونلیون، نتایج جالب توجهی به دست آمد که به قرار زیر است:

الف - با بررسی بیت‌های این دو منظومه طبق مدل ونلیون، این نتیجه به دست آمد که شاعر از انواع فرایندهای تشخیص‌زدایی، تشخیص‌بخشی، فعال‌سازی و منفعل‌سازی جهت پیشبرد گفتمان منظومه‌ها بهره برده است.

ب - با بررسی ابیات منظومه‌ها طبق مدل یادشده، بیشترین میزان بسامد مرتبط با فرایند تشخیص‌زدایی در دو منظومه فوخوس و آقادر بود. برای تحقق این موضوع، شاعر از انواع زیرمقولات فرایند تشخیص‌زدایی، که مهم‌ترینشان عینی‌سازی (مکان‌مداری، اندام‌مداری، ابزارمداری و گفته‌مداری) است، به بهترین شکل ممکن استفاده کرده است. همچنین انواع صفت‌های انتزاعی در متن منظومه‌ها به کار گرفته شده تا بار عاطفی کلام را بالا ببرد.

ج - از بین زیرمقولات فرایند تشخیص‌زدایی، بیشترین میزان فراوانی به ترتیب مرتبط با مؤلفه اندام‌مداری و مکان‌مداری در دو منظومه بود. همچنین از میان زیرمقولات فرایند تشخیص‌بخشی، بیشترین موارد فراوانی مرتبط با مؤلفه‌های هویت‌بخشی و نامشخص‌سازی بود.

د - شاعر علاوه بر استفاده از فرایندهای تشخیص‌زدایی، از زیرمقوله مشخص‌سازی فرایند تشخیص‌بخشی برای هویت‌بخشی مقولات، اشخاص، نام‌ها، القاب و طبقات مختلف اجتماعی به شکل برجسته در متن منظومه‌ها بهره برده است تا به شناخت مخاطب از انواع مقولات کمک کند. علاوه بر این، نامشخص‌سازی نیز در بعضی قسمت‌ها با استفاده از ضمائر و صفات مبهم توسط نویسنده در متن منظومه‌ها استفاده شده است. نمونه‌ای از این نامشخص‌سازی‌ها، استفاده از واژه‌های «ایتا» و «اینفر»، به ترتیب به معنای «یک چیز» و «یک نفر»، در متن منظومه‌ها ملاحظه می‌شود.

ه - فرایندهای حذف از نوع کتمان و پس‌زمینه‌سازی، کمترین میزان استفاده را در متن منظومه‌ها داشته‌اند و به جز دو سه مورد، پس‌زمینه‌سازی، موارد بیشتری در متن منظومه‌ها یافت نشد که بیانگر

این است که شاعر منظومه‌ها میل چندانی به حذف کنش‌گران اجتماعی ندارد. و - برجستگی زیرمقولات تشخیص‌زدایی در لایه‌های متنی، جزء عوامل در خدمت متن هستند که نحوه وقوع سازمان‌یافتگی انواع کارکردهای گفتمان‌مماشاتی، مقاومتی و ممارستی را ملموس‌تر می‌سازند. برای مثال، در منظومه آقادر، آماده ساختن اسباب و وسایل سفر، بستن بچه، سنگ را در آب انداختن، بوسیدن قرآن ابزارهایی هستند که فضای گفتمان مقاومتی و ممارست را در کاس آقا شکل می‌دهند. همچنین «آقادر» که از منظر ملای ده اسطوره‌سازی شده است، خود نوعی ابزارمداری است که در فضای گفتمانی مقاومتی گستره‌ای ملای ده، به کمک او می‌آید و از این ابزار جهت شوراندن مردم علیه کاس آقا استفاده می‌نماید. همین‌طور هنگامی که کاس آقا با داس، شاخه‌های درخت را می‌برید و به ملای ده توجه نمی‌کرد، ابزارمداری «داس» به‌عنوان عاملی در جهت فضا‌سازی گفتمان تنش‌ی بین او و ملای ده بود. همچنین در منظومه فوخوس، «بختک» عاملی در جهت فضا‌سازی گفتمان تنش‌ی است که از طریق مقاومت گستره‌ای شکل می‌گیرد. کلماتی نظیر «ایتا پایه» یعنی «یک چوب» به‌عنوان ابزاری است که در فضای گفتمان مقاومتی تنش‌ی به کار شخص بختک‌دیده می‌آید. عباراتی نظیر «به خاک مالیده شدن مژه‌های چشم عزرائیل» و اوصاف او نظیر «گرده مرغانه» در جهت ایجاد فضای گفتمان ممارستی توسط شخص بختک‌دیده، استفاده می‌شود. یا حداقل می‌توان این‌طور ادعا کرد که در لایه‌های متنی منضم با زیرمقولات تشخیص‌زدایی، این فضاهای گفتمانی بهتر ترسیم می‌شوند.

ارزیابی فرضیه‌های پژوهش:

ارزیابی فرضیه اول: در پاسخ به سؤال اول پژوهش، این‌طور می‌توان گفت که با توجه به نتایج آماری به‌دست آمده، فرایند تشخیص‌زدایی بیشترین میزان فراوانی را در هر دو منظومه به نسبت سایر فرایندها داراست. همچنین فرایند حذف کمترین میزان فراوانی را در هر دو منظومه به نسبت سایر فرایندهای به‌کاررفته دارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می‌گردد.

ارزیابی فرضیه دوم: در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، می‌توان این‌طور گفت که کارکردهای گفتمانی در دو منظومه فوق در فضاهای متنوعی وقوع می‌یابند. در منظومه فوخوس، ابتدا مقاومت و مماشات گفتمانی به‌وجود می‌آید. سپس این مماشات از طریق گستره‌های مقاومتی استمرار می‌یابد و به ممارست گفتمانی نائل می‌شود. درنهایت، گفتمان مماشات شکل می‌گیرد؛ این در حالی است که در منظومه آقادر، ابتدا گفتمان مقاومت و ممارست شکل می‌گیرد. سپس شکل مماشات گفتمانی ظهور پیدا می‌کند و دوباره از طریق ممارست و مقاومت اشکال تنش‌ی و گستره‌ای می‌یابد. بنابراین فرضیه

دوم پژوهش تأیید می‌گردد.

ارزیابی فرضیه سوم: در پاسخ به سؤال سوم پژوهش، این‌طور می‌توان گفت که عوامل به‌وجود آورنده لایه‌های متنی و کارکردهای گفتمانی در یک فضای گفتمانی سیر می‌کنند. نمونه‌های قسمت (و) مبین این موضوع‌اند. بنابراین فرضیه سوم پژوهش تأیید می‌شود.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Socio - semantic model
2. Exclusion
3. Suppression
4. Backgrounding
5. Inclusion
6. Activation
7. Passivation
8. Participation
9. Circumstantialisation
10. Possessivation
11. Personalization
12. Impersonalization
13. Reference Allocation
14. Determination
15. Indetermination
16. Abstraction
17. Objectivation
18. Resistance
19. Insistence
20. Appeasement

۷. منابع

- حق‌پرست، ح. ر. (۱۳۸۸). *تحلیل اجتماعی اشعار شیون فومنی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی. دانشگاه محقق اردبیلی.
- خیرآبادی، ر. (۱۳۹۵). *تحلیل گفتمان انتقادی: شیوه نام‌گزینی و حضور یا عدم حضور ایران در مطالب نشریه آمریکایی تایم از دهه ۱۹۲۰. جستارهای زبانی*، ش ۳۰.

- سعیدنیا، ن.، اسدی، م.، و اندی، س. ت. (۱۳۹۳). بازنمایی زن در رمان‌های «سووشون» و «سنگ صبور» از منظر تحلیل گفتمان انتقادی. مجموعه مقالات نهمین همایش زبان‌شناسی ایران. ش ۲۳۱، صص ۷۰۴-۶۸۷
- شعیری، ح. ر. (۱۳۹۴). مقاومت، ممارست و مامشات گفتمانی: قلمروهای گفتمان و کارکردهای نشانه - معناشناختی آن. *جامعه‌شناسی ایران*، ۱، ۱۱۰-۱۲۸.
- عسگری، م.، فاضلی، م.، و صلاحی‌مقدم، س. (۱۳۹۸). تحلیل انتقادی گفتمان دو اثر طنزآمیز «دیوان خروس‌لاری» از ابوالقاسم حالت و «مجموعه آثار محمدعلی افراشته» براساس الگوی ون‌لیون (۱۹۹۶م). *پژوهش‌های ادبی*، ۶۴، ۵۷-۸۸.
- فلاحی، م. ه. و حمزوی زرقانی، ن. (۱۳۹۹). چگونگی بازنمایی کودکان در ادبیات روایی بزرگسالان از دیدگاه گفتمان‌شناسی انتقادی. *ادبیات پارسی معاصر*، ۲، ۲۴۳-۲۷۲.
- فومنی، ش. (۱۳۸۷). *خیاله‌گرده‌گیج (پرسه خیال) مجموعه شعر گیلکی با برگردان فارسی به کوشش و پژوهش حامد فومنی*. تهران: ثالث.
- نیکویی، ع. (۱۳۸۲). پیوند بینش‌های سه‌گانه استعاره، اسطوره‌ای و رمانتیک در شعر «شیون فومنی». *شعر*، ۳۳، ۷۴-۷۵.

Reference

- Asgari, M., Fazeli, M., & Salahi-Moghaddam, S. (2019). *Critical discourse analysis of two satirical works, "Divan-e Khorus-Lari collected by Abolqasem Halat" and "The collection of works by Mohammad Ali Afrashteh" based on Van Leeuwen's model (1996)*. *Literary Research*, 64: 57-88. [in Persian]
- Fallahi, M. H., & Hamzavi Zarfani, N. (2020). *The manner of representing children in adult narrative literature from the perspective of critical discourse analysis*. *Contemporary Persian Literature*, 2: 243-272. [in Persian]
- Foomani, Sh. *Khiyale Gard-e Gij (Parse Khial). A collection of Gilaki poems with a Persian translation by Hamed Foomani*. Tehran, Iran: Saless. 2008. [in Persian]
- Haqparast, H. R. *Social Analysis of Shivan Foomani's Poems*. M.A. thesis of Persian language and literature. Mohaghegh Ardabili University. Ardabil. 2009. [in Persian]

- Kheirabadi, R. (2016). Critical discourse analysis: *Naming strategies and the presence or absence of Iran in American Journal of TIME during the 1920s*. Linguistic Studies, 30. [in Persian]
- Nikui, A. (2003). The Connection between Symbolic, Mythological, and Romantic insights in Shivan Foomani's Poetry. *The Journal of Poetry*. 2003; 33: 74-75. [in Persian]
- Saeedniya, N., Asadi, M., & Andi, S. T. (2014). The representation of women in the novels of *Savushun* and *Sang-e Sabur* from the perspective of critical discourse analysis. In Proceedings of the Ninth Conference of Iranian Linguistics. 331: 687-704. [in Persian]
- Shaeiri, H. R. (2015). *Discursive resistance, insistence, appeasement: Discursive boundaries and their semio-semantic functions*. Iranian Journal of Sociology, 1: 110-128. [in Persian]
- Van Leeuwen, T. (1996). The representation of social actors. Texts and practices; *Readings in Critical Discourse Analysis*. C. RCaldas-Coulthard (ed.). London: Routledge .
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice*, New tools for critical discourse analysis: Oxford University Press.

۸. پیوست

معنای فارسی ابیات منظومه فوخوس:

۱. خواب دیدم در نماز ظهر، کنار سفره، یک دانه برنج در گلویم گیر کرد.
۲. بلاوارث، نفسم نه پایین می‌آمد و نه بالا.
۳. دستانم در لبه بین دو حصیر آویزان بود و دو پایم رو به قبله بود.
۴. در این حین، مادرم را ببین که چی داشت می‌کرد، انگار صحرای دشت کربلا بود.
۵. همسرم هم، هفت تا خانه آن طرفتر را خبردار کرده بود و دنیا را روی سرش ریخته بود.
۶. نمی‌توان سوزن پایین انداخت، یک نفر سربرهنه، یک نفر بی‌دمپایی. پر از آدم بزرگ و بچه‌ها، خانه ما راه نیست.

۷. بچه دو ساله من، تنها و آرام، در ایوان، آب دماغش را می خورد.
۸. نوزاد قنடை من، پستانکش را می مکید/دست و پایم بی حس شده.
۹. یک نفر می گفت: گوریه گور شده، زمانی که زنده بود، از درخت خشک شده بالا می رفت.
۱۰. دومی رو به اولی می کند و می گوید خواهر، برای زبانت بمیرم.
۱۱. زمانی که مجرد بودم، پی من را هم می گرفت، انشالله سرش را سگ بخورد.
۱۲. سومی برگشت و گفت: شب مست به خانه می آمد.
۱۳. چهارمی چیزی نگفت، پنجمی قضیه را کش داد و گفت او همیشه قمار می کرد و ربا می خورد.
۱۴. همینطور ششمین، هفتمین، هشتمین، نهمین، دهمین، بیستمین و سی امین نفر.
۱۵. تا که نوبت به آخرین نفر رسید صدایش را بلانسبت مثل سگ بلند کرد و گفت: خوب نیست پشت سر مرده غیبت کنید.
۱۶. من حالا گیج و سرگردانم، به خدا می گویم: دیدی آخر آدم شدن را؟ داشت خونم خونم را می خورد.
۱۷. دلم می خواست یک چوب بردارم و به جان این آدم های متعلق بیفتم.
۱۸. این آدم های بیکار، همین ها، روزهایی که بدون شام و غذا می خوابیدم.
۱۹. تا خرخره در قرض بودم، به قول معروف با سیلی صورتم را سرخ می کردم.
۲۰. در آن روزها چه می کردند؟
۲۱. همین طور در فکر عمیق بودم که یکدفعه، شلوغی از بین رفت.
۲۲. عزرائیل، راه بازکن راه بازکن گویان، آمد و در اتاقم سر جایم نشست.
۲۳. یک گل به دستم داد و گفت: آن را بو کن.
۲۴. چشمانم مات و حیرت زده بود. آخر شنیده بودم یکی از لب های عزرائیل رو به زمین و آن یکی لب رو به آسمان است.
۲۵. عزرائیل، مژه های چشمانش را به زمین می مالد.
۲۶. یک زره هم آن طوری نبود که به من گفته بودند، همانند تخم مرغ، خنده رو و باوقار بود.
۲۷. از آن هایی که دور من جمع بودند، خیلی آدم تر و بهتر بودند.
معنای فارسی ابیات منظومه آقادار:
۲۸. دم عید بود و هوا خنکی داشت/ غنچه بر روی سرش کلاه قرمز نهاده بود.

۲۹. گل‌های ریحان در دشت سر بلند کرده بودند/ پرنندگان تازه از سفر برگشته بودند.
۳۰. کاس‌آقا از دهکده وازده بود/ دهکده برای او مثل غمکده بود.
۳۱. صبحی بقچه‌اش را به پهلویش می‌بندد/ برگ سیگار را به اندازه مشت خود برمی‌دارد.
۳۲. اسبش را زین می‌کند/ توشه‌اش را به خورجین می‌ریخت.
۳۳. تا برود و شهر دلی باز کند/ کسب و کاری برای خودش پیدا کند.
۳۴. اول خودش را اسپند دود می‌زند/ تا به اصطلاح چشم حسود کور شود.
۳۵. قرآن را چند بار بوس می‌دهد/ و از خانه راه افتاد و بیرون رفت.
۳۶. در میان راه، جست‌وخیزی می‌کند/ در درون آب هفت تا سنگ می‌اندازد.
۳۷. تا سیزده خودش را بدر کند/ از روی تمام پل رد شد.
۳۸. تازه خورشید از افق سر زده بود/ گنجشک از لانه خود پر زده بود.
۳۹. یورغه اسب جلو و کاس‌آقا به دنبال او/ یک زره می‌نشست و یک زره راه می‌رفت.
۴۰. همین‌طور که با ذوق راه می‌رفت/ و جاده خاکی را آرام‌آرام پا می‌گذاشت.
۴۱. در سر راه خودش در دره تنگ/ یک درخت ازگیل قشنگ مشاهده کرد.
۴۲. کاس‌آقا با خودش گفت/ از این درخت می‌توان صد عصا درست کرد.
۴۳. برای روزی من این درخت کفایت می‌کند/ این درخت فقط برای عصا درست کردن، ساخته شده است.
۴۴. از سر جایش یک‌مرتبه با شادی پرید/ و با پارچه سرخ آن درخت را بست.
۴۵. تا زمانی که برمی‌گردد از یادش نرود/ و آرزوی کاس‌آقا بر باد نرود.
۴۶. دوباره راه سفرش را از سرگرفت/ هی هنگام اسب‌سواری از شادی پر گرفت.
۴۷. دو سه روزی از این جریان گذشت/ ابر باریدن گرفت و دشت سرسبز شده بود.
۴۸. تا یک ملایی از آن ور رد می‌شود/ و هنگامی که پارچه سرخ را می‌بیند از جا می‌پرد.
۴۹. با خودش می‌گوید که این درخت/ حتماً این درخت (آقادر)، درخت مقدسی است.
۵۰. به آبادی رفت و همه جا جار زد/ و از درخت نذری ازگیل صحبت به میان آورد.
۵۱. با هرکسی که می‌نشست از آن درخت صحبت می‌کرد/ به هر منبری که می‌نشست، از آن درخت تعریف می‌کرد.
۵۲. مردم صاف و صادق را خام کرد/ و با صحبت آن‌ها را آرام کرد.

۵۳. کار در نهایت به جایی رسید که همه برای درخت نذری می‌بردند.
۵۴. هرکس چشمش نابینا بود، از برگ آن درخت می‌چید و همانند سورمه به چشمانش می‌مالید.
۵۵. در این میان، کاس‌آقا از راه می‌رسد/ و با طمطراق و لباس تازه می‌آید.
۵۶. همانند آهوی جدا شده/ در به در دنبال درخت سبز ازگیل می‌گشت.
۵۷. هنگامی که درخت ازگیل را پایین آورد/ دید مار در زیر درخت لانه کرده بود.
۵۸. پنهانی برای آنکه مردم ده متوجه نشوند/ داس را برمی‌دارد تا شاخه‌هایش را ببرد.
۵۹. از قضای روزگار، ملا از آن طرف رد شد/ و وقتی کاس‌آقا را دید از جا پرید.
۶۰. داد زد و گفت: هی مگر تو دیوانه‌ای؟ از خدا غافل و بیگانه هستی؟
۶۱. تا الان چه کسی درخت نذری را بریده؟ نمی‌بینی از شاخه‌هایش خون می‌جهد.
۶۲. کاس‌آقا شاخه‌ها را ریخت و هیچ چیز نگفت/ خودش را بیشتر لوس کرد و هیچ چیز نگفت.
۶۳. ملا که می‌بیند وضعیت خراب است/ از آن‌جا بدون حرکتی می‌رود.
۶۴. به آبادی خود می‌رود و در آن‌جا جار می‌زند/ و مردم خام را کنار خود صدا می‌کند.
۶۵. که مردم بیاید کاس‌آقا خودسر شده/ به داد برسید کاس‌آقا کافر شده
۶۶. سر ایمان شما را تیشه زده/ درخت ازگیل را از ریشه زده است.
۶۷. مردم تا این صحبت را می‌شنوند/ و ملای خود را گریان می‌بینند.
۶۸. دو دستی هرکس به سر خود زد/ یکی داس برداشت و آن یکی تیر.
۶۹. همه به سمت درخت ازگیل (آقادار) راه افتادند/ و کاس‌آقا را مشغول کار دیدند.
۷۰. تا دلشان خواست روی سرش ریختند/ و بدن او را کوبیدند.
۷۱. هر زده‌اش را هزار تکه کرده/ و غیظ خودشان را روی سرش ریختند.
۷۲. هیچ‌کس تا به الان این نقل را نمی‌دانست/ که کاس‌آقا زیر درخت آقدار دفن است.
۷۳. کاس‌آقایی که یک روز سیزده بدر/ مثل سیزده از دنیا رفت.
۷۴. کاس‌آقایی که دستش بدون عصا زیر خروارها خاک ماند.